

ЈЕЗИЧКА ЛАБОРАТОРИЈА НА ФИЛОЗОФСКОМ ФАКУЛТЕТУ У НИШУ И ЊЕНО МЕСТО У НАСТАВИ СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА

Александар Новаковић¹, Нина Судимац Јовић

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, Департман за србистику

Апстракт: Предмет овога рада је сагледавање функционисања новоотворене језичке лабораторије на Филозофском факултету у Нишу, са циљем указивања на основне могућности њене примене у реализацији наставе српског као страног језика. Коришћене су метода опсервирања, дескриптивна метода и метода теоријске анализе са техником анализе садржаја. Резултати истраживања су показали да се језичка лабораторија, сходно нивоу техничко-технолошке опремљености, може сврстати у ред најсавременијих у Републици Србији. У њој су јасно издиференциране улоге наставника и улоге ученика, а захваљујући примени специјализованих софтвера, њена примена је једноставна и сврсисходна у настави страних језика. Током периода тестирања језичка лабораторија је нашла посебно место у настави српског као страног језика. Придржавајући се „школских” примера активности рада у језичкој лабораторији, наставник је у њој током два и по месеца на почетном и средњем течају свакодневно реализовао артикулационе, акценатске и интонационе вежбе, односно вежбе слушања (и понављања), вежбе изговора, вежбе читања (са различитим варијацијама), вежбе дискусије и игру по улогама.

Кључне речи: настава српског као страног језика, језичка лабораторија, фонетска учионица, Филозофски факултет у Нишу

Увод

Досадашњи историјски развитак образовања сведочи да су промене у настави увек биле у складу са актуелним дешавањима у друштвеној заједници. Некада су те промене биле споре, а некада релативно брзе, што је директно било условљено потребама и циљевима образовног система. Под променом се подразумевају модификације образовног система до којих би долазило у одговарајућим временским интервалима – месец дана, три, шест, дванаест месеци, три године, шест година, једна или више деценија итд. Таква врста промена

¹ aleksandar.novakovic@filfak.ni.ac.rs

обично је била видљива само стручњацима из педагошких, дидактичких и методичких области. Ипак, у новије време промене су постале видљиве и свим осталим припадницима друштвене заједнице. Реч је о оним променама које су проузроковане имплементацијом савремених информационо-комуникационих технологија – техничко-технолошких достигнућа која омогућавају примање/слање информација, коришћење (не)преносивих мобилних уређаја (рачунара, таблета, телефона), бежичних мрежа и других медија. У образовном систему су препознате као прилика за осавремењивање наставе и њено прилагођавање актуелном тренутку у развоју цивилизације. Њихова имплементација директно је условила и модернизацију свих осталих услова рада – наставних средстава, просторија и опреме. Захваљујући својим вишеструким могућностима, остварују значајан утицај на развој процеса учења и подучавања. „У том смислу, као императив данашњице разматра се примена технолошких средстава у свим научним областима” (Станковић и сар., 2019: 298). Преглед литературе нам показује да се ова врста технологија употребљава у свим научним и наставним областима – од наставе математике до наставе матерњих и страних језика.

Савремене тенденције у развоју образовања и васпитања нису заобишле ни наставу српског као страног језика. Традиција подучавања/учења српског као страног језика стара је колико и српска држава. Ивић (1998: 65) бележи да је у шеснаестом веку изучавање српског језика достигло географску раширеност каква није забележена ни раније ни касније. Сва је прилика да се зачеци наставе, какву је ми познајемо, могу тражити у наведеном периоду. Постојање квалитетних уџбеника и наставних средстава за учење српског као страног језика, за услове образовања тога времена, несумњива је чињеница (Маринковић, 2010: 282). Ипак, развој цивилизацијских тековина утицао је да се о савременој настави српског као страног језика може говорити тек половином двадесетог века, што се у званичној литератури узима као стварни зачетак развоја (методике) наставе српског као страног језика (Новаковић, 2022: 27–30). Током два округла стола (одржана 1984. и 1986. године) постављена су фундаментална питања у вези са могућностима модернизације наставе српског као страног језика. Већина њих била је усмерена ка сагледавању важности материјалне стране ове врсте наставе. Тако Бугарски (1984: 17) и Вукадиновић (1984: 60) разматрају питања порекла ученика, образовног профила наставника, обима и врсте наставних садржаја, али и места одржавања наставе. Иако не говори експлицитно о значају просторија за унапређење квалитета наставе, Гачић (1986: 143) износи запажање да би процесуална компонента наставе требало да буде снабдевена додатним материјалима „који ће визуелно, аудитивно, визуелно и аудитивно, акционо или на неки други начин допринети успешнијем подражавању аутентичне језичке и ванјезичке стварности у условима школске средине”. Дакле, према његовом мишљењу, учioniчко окружење би требало да буде снабдевено разним изворима знања, приручним и дидактичким материјалима, који ће ученицима бити у сваком тренутку доступни. Стога се у настави (српског као) страног језика посебно може говорити о месту, функцији и значају језичке лабораторије, која у XX и XXI веку представља неизоставан сегмент процеса модернизације ове врсте наставе.

Језичка лабораторија у настави страних језика

Сходно актуелној развијености савремених информационо-комуникационих технологија, настава страних језика на почетку XXI века коришћење језичких лабораторија препознаје као неизоставан сегмент образовања и едукације. Језичка лабораторија представља специјално дизајнирану и опремљену учионицу за учење страних језика (Еванс 1970: 109). Најчешће се дефинише као учионица у школама, на факултетима и институтима која, захваљујући коришћењу разноврсних уређаја (касета, це-де-ова, аудио и видео записа), омогућава несметано учење страних језика. Антих (1988: 175) сматра да је главни циљ коришћења језичке лабораторије стварање окружења за ефикасно и продуктивно учење страних језика и редуkcију броја грешака. Историјски гледано, прва језичка лабораторија била је отворена на универзитетима у Европи и Америци почетком прошлог века (Кели, 1976: 240; Роби, 2004; Шите, 2017: 7). Током деценија постојања и коришћења у настави доживела је еволуцију, која је проузрокована убрзаним развитком савремених информационо-комуникационих технологија. Од 1920. до 1990. године рад у језичкој лабораторији подразумевао је коришћење трака, касета, телефона и телевизије ради усвајања правилног изговора, граматичких конструкција и увежбавање превођења (Џонстон, 1987: 30). Рад у таквим лабораторијама је, с обзиром на тадашњи ниво развијености технике и технологије, неретко подразумевао појаву одређених техничких проблема, при чему је њихово коришћење, из економских разлога, било сведено на мањи број наставника и ученика: „На почетку је очекивано да ће овај нов и револуционарни аудио-лингвални метод дати одличне резултате, али се у пракси показао неуспешним, јер су такве лабораторије биле скупе” (Радић Бранисављевић, Миловановић, 2014: 500). Данас се учење у овој врсти учионице темељи на коришћењу најсавременије аудио-визуелне рачунарске опреме (без чијег постојања није могуће говорити о језичкој лабораторији): рачунара, слушалица, микрофона, дигиталних контролора и савремених (аудио-визуелних) софтвера. Коришћење професионалног звука и технологија са функцијом видео-стриминга омогућава стварање интерактивног наставног окружења и посебно осећаја аутентичне говорне средине у учионичким условима. У вези са тим, Риверс (1970: 321) и Џиндал (2022: 2094–2095) као предности коришћења језичке лабораторије у настави страних језика издвајају следеће: 1. повећање пажње ученика, 2. боље мисаоно ангажовање, 3. усмеравање ученика ка гласовној реализацији језика, 4. смањење страха и напетости, 5. подизање нивоа интерактивности и ефикасности,² 6. сврсисходни индивидуални рад или рад по групама и 7. стварање аутентичног језичког окружења. Уз наведено, посебно се издваја и могућност вишеструког преслушавања језичког инпута и стварање језичког аутопута, који се у конвенционалним учионицама своде на мањи број понављања. Ипак, као најважнија особина језичке лабора-

² Шите (2017: 15) бележи да у конвенционалној учионици ученик говори свега 2,2% времена на четрдесетпетоминутном часу, док у језичкој лабораторији се тај проценат повећава на чак 24%.

торије издваја се стварање акустичности, која обезбеђује да сви ученици, без обзира где седели у учионици, могу јасно и разветно чути свог наставника/предавача (Шити, 2017: 9). Адаму и Мухтар Умар (2018: 31) разликују четири типа језичких лабораторија: 1. *конвенционалне језичке лабораторије* (енг. *Conventional Laboratory*) – у којима се користе аудио-касете и це-де-ови за учење страног језика, 2. *лингвистичке фонолабораторије* (енг. *Lingua Phono Lab*) – које су сличне конвенционалним лабораторијама, али у којима се могу поредити различити аудио-записи, 3. *лабораторије подржане компјутерским системима* (енг. *Computer Assisted Language Laboratory*) – у којима се паралелно користе аудио и видео материјали и анимације и 4. *мултимедијалне језичке лабораторије* (енг. *Multimedia Hi-Tech Language Laboratory*) – у којима се користе најсавременији аудио-визуелни софтвери и садржаји. Без обзира на тип језичке лабораторије, њена главна функција је да ученицима омогући стицање језичких вештина у ученом језику (Адаму и сар., 2018: 29). У научној литератури се посебно истичу запажања да учење језика засновано на коришћењу мултимедијалних садржаја помаже у развијању језичких вештина – слушања, читања, говорења и писања. С обзиром на чињеницу да се у наставној пракси махом користи за препознавање, развијање и усвајање фонетског и фонолошког система страног језика (изговора, акцента, интонације, темпа, ритма и сл.), неретко се у пракси користе и термини *фонетска учионица* и *фонолабораторија*. Другим речима, рад у језичкој лабораторији омогућава активно учешће ученика кроз преслушавање и понављање задатих језичких образаца, односно развијање вештине слушања и правилног изговора страног језика кроз неограничени број понављања: „У учионици од тридесет и више студената није могуће обезбедити довољно времена за вежбање сваком појединачном студенту. [...] Коришћењем језичких лабораторија, сваком студенту се може обезбедити довољно праксе у учењу језика” (Риверс, 1970: 320). Ова врсте језичке лабораторије доприноси развоју вештине слушања и говорења кроз стварање аутентичног језичког окружења, примену интерактивних активности, симултаних корекција, али и упознавања са различитим типовима гласова – мушких и женских, младих и старих, грубих и финих и сл.

Ефикасност рада у језичкој лабораторији умногоме зависи и од стручности наставника и познавања технике рада у дигиталном окружењу. Наставник је у исто време дизајнер наставног процеса и реализатор у језичкој лабораторији. Рачунари се схватају само као алат, чију имплементацију наставник мора детаљно да испланира. Наставник са својим знањем и вештинама има важну улогу у модернизацији наставе страних језика: „Када се користи на одговарајући начин, језика лабораторија може допринети повећању ефикасности добрих наставника” (Јадо, 1964: 174). У прилици да искористи све предности подучавања језика у језичкој лабораторији биће само онај наставник који припреми одговарајуће наставне материјале (предавања, радио и тв програм, аутентичне разговоре, аудио-књиге, песме, кратке приче и сл.) и вешто их реализује кроз наставне активности, које, између осталог, подразумевају организацију дискусија, презентација, интервјуа, дебата и игре по улогама. Захваљујући

таквим активностима, наставник може помоћи ученику у побољшању говорних способности, подучавању граматичких и лексичких јединица, корекцији синтаксичких карактеристика говора и унапређењу конверзационих образаца. Такође, наставник има улогу супервизора (који надгледа активност у учионици) и коректора (који настоји да коригује начињене грешке својих ученика).

Техничка опремљеност језичке лабораторије подразумева постојање најсавременијих информационо-комуникационих технологија. Према техничким карактеристикама данас доступних језичких лабораторија, као неизоставни елементи појављују се: рачунари, микрофони, слушалице, разделник и уређаји за обезбеђивање мрежне повезаности рачунара. У језичкој лабораторији се посебно диференцира опрема за наставнике и опрема за ученике. Са једне стране, опрема за наставнике карактерише се могућношћу: 1. дељења информација (текста, видео и аудио записа, фотографија) са свим ученицима и 2. управљања активностима ученика који се налазе у лабораторији. Са друге стране, опрема за ученике омогућава пријем информација, њихово процесуирање и пружање повратног одговора наставнику. Традиционално, систем подразумева коришћење главне (наставничке) конзоле која је повезана са ученичким кабинама и опремом (рачунаром са микрофоном и слушалицама). Наставничка конзола (централна јединица и модерни рачунар) користи се као главни извор репродукције аудио или видео садржаја, који се путем мрежног кабла преноси до ученичке конзоле, обезбеђујући могућност двосмерне комуникације. Захваљујући интегрисаним алатима, наставничка конзола омогућава, осим репродукције припремљеног материјала, и управљање ученичким конзолама (оне омогућавање рада, усмеравање пажње на одговарајуће сегменте лекције и сл.). Савремене језичке лабораторије омогућавају коришћење различитих типова софтвера. С обзиром на актуелни ниво развијености технике и технологије, постоји већи број софтверских алата који се може користити у језичким лабораторијама. Међутим, њихов одабир и употреба условљени су техничко-технолошким захтевима опреме која се инсталира и користи. Компаније које се баве њиховом израдом настоје да у потпуности примене концепт „функционално оријентисаног дизајна”, који ће и наставницима и ученицима омогућити једноставно и сврсисходно коришћење. Њихова функција је да омогуће стимулацију очију, ушију, уста/усана, односно свих говорних органа.

Методологија истраживања

Предмет и циљ истраживања

Поглед на досадашњи развитак наставе српског као страног језика нам показује да је она, захваљујући универзитетским професорима и предавачима, а у складу са расположивим ресурсима, у стопу пратила достигнућа наставе страних језика како у погледу наставне методологије и квалитета наставних материјала тако и у погледу обезбеђивања адекватних услова за реализацију

наставног процеса, укључујући и отварање одговарајућих језичких лабораторија. Примера ради, Остоја Ђурић (1984: 7), говорећи о месту и улози Института за стране језике, бележи да је по окончању Другог светског рата, посредством Комисије за културне везе са иностранством ФНРЈ, отворена прва језичка лабораторија у Египту, „која је требало да осмисли курс од пет месеци, као и да изради посебне уџбенике и траке и запосли једног техничара и два професора са добрим знањем енглеског језика”. Дакле, врло брзо је, након отварања првих језичких лабораторија у свету, и код нас препознат њихов значај и функционалност у подучавању/учењу страног језика, након чега су покренуте бројне језичке лабораторије при институтима и факултетима. Професор Милорад Дешић (2003б: 64) посебно истиче да се у савладавању неких елемената фонетике (са фонологијом и морфонологијом) – артикулације појединих гласова (р, нарочито вокално, ђ, ћ, љ), изговора четири акцента, разликовања неакцентованих речи (клитика) – „могу постићи одлични резултати, поготово ако се изводе корективне вјежбе у језичким лабораторијама”. Нажалост, нема доступних домаћих (и ауторима познатих) радова у којима се истраживачи баве питањем начина реализације наставе (српског као страног) језика у језичким лабораторијама, због чега питање њихове улоге у овој врсти наставе остаје недовољно разјашњено већини (младих) предавача српског као страног језика. Стога је предмет сагледавање функционисања новоотворене језичке лабораторије на Филозофском факултету у Нишу, са циљем указивања на основне могућности њене примене у реализацији наставе српског као страног језика.

Задаци истраживања

У складу са дефинисаним предметом и одређеним циљем истраживања издвојили смо следеће истраживачке задатке:

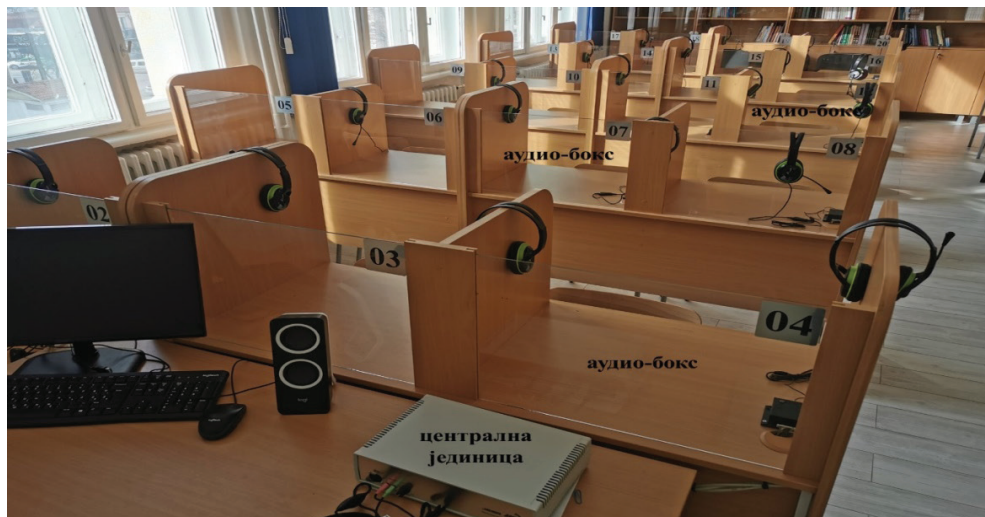
1. Описати изглед и опремљеност језичке лабораторије на Филозофском факултету у Нишу.
2. Издвојити основне функције централне јединице и пратећег софтверског пакета.
3. Указати на основне могућности примене језичке лабораторије у реализацији наставе српског као страног језика.

Методе, технике, инструменти и узорак истраживања

Према дефинисаном предмету, циљу и постављеним задацима истраживања коришћене су метода опсервирања, дескриптивна метода и метода теоријске анализе са техником анализе садржаја. Захваљујући побројаним методама, спровели смо детаљно квалитативно истраживање ради утврђивања важних елемената функционисања језичке лабораторије. Најпре је сагледана техничко-технолошка опремљеност језичке лабораторије на Филозофском факултету у Нишу, а затим су анализирани у њој реализоване активности на почетном и средњем течају српског као страног језика. Истраживање је реализовано у периоду од средине децембра 2023. године до средине фебруара 2024. године.

Језичка лабораторија на Филозофском факултету Универзитета у Нишу

Језичка лабораторија за симултано превођење отворена је 19. децембра 2023. године на Филозофском факултету у Нишу као резултат рада на пројекту „Одрживи развој Лектората за бугарски језик и културу на Филозофском факултету”. Фонолабораторија је првенствено осмишљена и покренута из потребе унапређивања наставе страних језика и наставе на предметима из области фонетике, акцентологије и реторике на студијама националних и страних филологија. Опремање фонолабораторије финансирао је Министарство спољних послова Републике Бугарске, а радове на опремању лабораторије реализовала је компанија „ARCell” из Београда. Фонолабораторија је опремљена најсавременијим системом, који чине централни уређај – μ LAB100PC, седамнаест аудио-боксова за ученике са пратећом електронском конзолом – eBOX100 и исто толико мултимедијалних слушалица (в. фотографију 1).

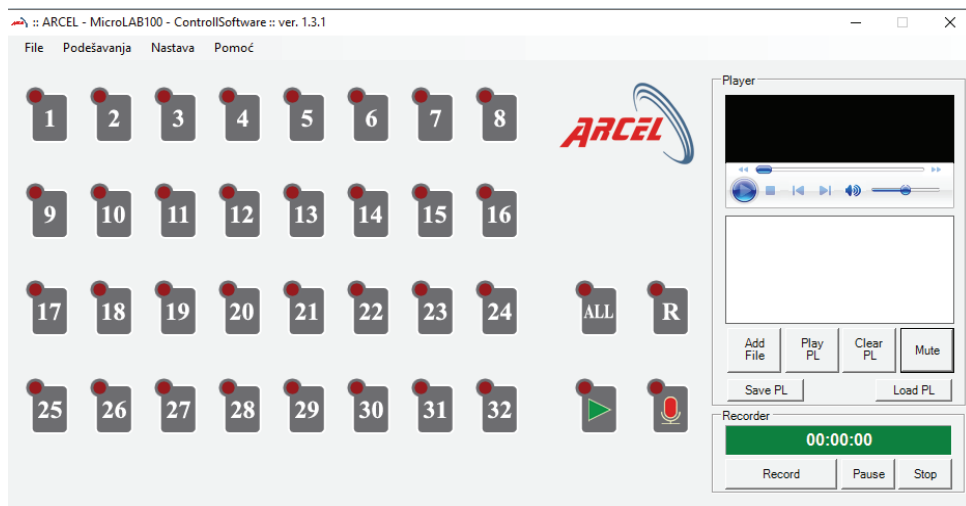
Фотографија 1. Изглед језичке лабораторије на Филозофском факултету у Нишу

Функција централног уређаја је да омогући пренос и појачавање/смањивање аудио-сигнала до свих ученика, који су на Филозофском факултету подељени, према потреби, у три (неједнаке) групе – аудио-боксови од 1 до 8 чине прву групу, аудио боксови од 9 до 16 другу групу, док аудио боксови од 17 до 20 чине трећу групу ученика. Ученичка конзола се користи ради појачавања долазног сигнала и контроле мултимедијалних слушалица (в. фотографију 2).

Фотографија 2. Изглед ученичке конзоле

Зелена лампица на уређају показује радни статус конзоле³, док црвена упућује на укљученост/искљученост учениковог микрофона. Централном микропроцесорском јединицом управља се помоћу посебно развијеног софтвера eLAB100 (v. 1.3.1), који се инсталира на наставников рачунар (в. фотографију 3).

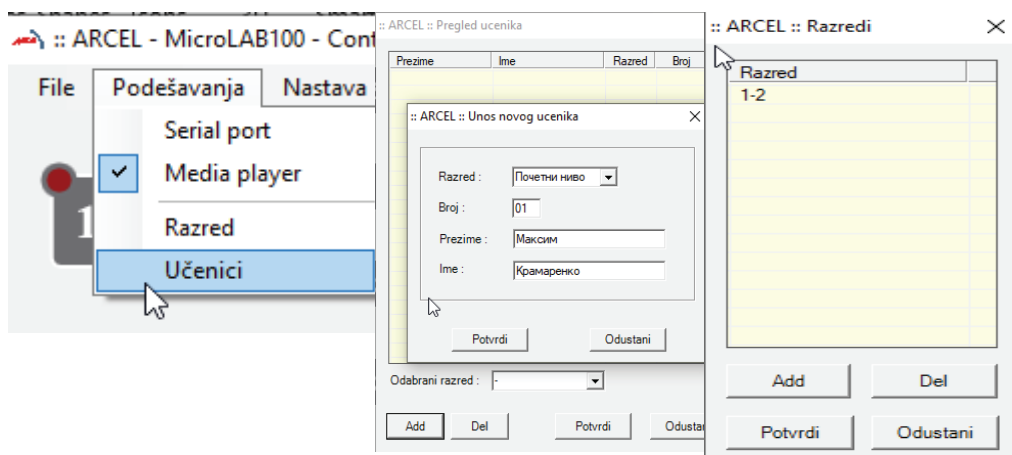
Фотографија 3. Кориснички интерфејс у програму eLAB100

Основне карактеристике програма eLAB100

Рад у програму *eLAB100* прилагођен је просечном кориснику савремених мултимедијалних уређаја. Иницијално успостављање програма подразумева инсталирање (у свега неколико корака/кликова) одговарајућег управљачког програма (енг. *driver*), задуженог за успостављање везе између рачунара, централне конзоле и (ученичких) аудио-боксова. Програм одликује једноставно

³ Активира се са паљењем централне (наставничке) конзоле.

корисничко окружење. Централни део интерфејса заузима распоред ученичких аудио-боксова (од 1 до 32)⁴. Притиском на одговарајући (и/или бројем) обележени тастер наставник може успоставити двосмерну комуникацију са свим ученицима (тастер ALL) или жељеним бројем ученика (што се посебно функционалним показује приликом групног облика рада).⁵ Осим наставника, и сâм ученик, притиском на одговарајуће дугме на свом аудио-боксу, може иницирати двосмерну комуникацију, при чему ће се, и у овом случају, укључити црвени индикатор у наставниковом програму. Уз наведено, наставник има могућност укључивања/искључивања сопственог микрофона (алат *Microfon*), односно једноставне припреме (алати *Add File*, *Play Playlist*, *Clear Playlist*, *Mute* и сл.) и репродукције одговарајућег аудио и видео материјала (алат *Player*), те снимања сопствених и/или ученичких говорних активности (алат *Record/Pause/Stop*). Тастер „репродукција” омогућава свим ученицима да прате и (пре) слушају говор свог предавача, односно репродукцију изабраног дидактичког материјала.⁶ Као врло функционалан алат у анализираном програму појављује се могућност именовања сваког аудио-бокса, односно прављење распореда седења ученика кроз додељивање имена свакој позицији у језичкој лабораторији (в. фотографију).⁷

Фотографија 4. Креирање „распоред седења” у анализираном програму

Настава српског као страног језика у фонолабораторији Филозофског факултета у Нишу

⁴ Броје је условљен просторном и техничком опремљеношћу језичке лабораторије.

⁵ У наведеном случају „изабрани” ученици активно учествују, док сви остали слушају емитовану наставу.

⁶ Добра страна анализираног софтвера је што омогућава репродукцију аудио и видео записа помоћу других инсталираних програма тако да сви ученици могу бити у улози активних слушалаца и учесника наставног процеса.

⁷ Након именовања ученика/позиција, потребно је програм затворити и поново покренути.

Настава српског као страног језика на Филозофском факултету у Нишу у јесењем семестру 2023/2024. године започела је средином октобра. Две групе ученика су активно пратиле наставу српског језика на почетном и на средњем нивоу. Иако је прва трећина курса реализована у конвенционалној учионици, остатак курса је, сходно распореду заузетости просторија, реализован у ново-опремљеној фонетској учионици. Настојећи да се и сâм упозна са принципима организације и извођења наставе у фонетској учионици, наставник је са својим ученицима изводио, сходно саветима из методичке литературе, школске примере активности: вежбе слушања (и понављања), вежбе изговора, вежбе читања (са различитим варијацијама), игру по улогама и вежбе дискусије. Иако се наведени типови вежби регуларно користе и у конвенционалним учионицама, вишемесечни рад у фонетској учионици указао је на предности коришћења савремених информационо-комуникационих технологија, а које се огледају у ефикаснијем и бржем развоју вештине слушања, читања и говорења. Осим што наставнику српског као страног језика олакшавају рад у учионичким условима, ученици показују изузетну мотивисаност за активно учешће у наставном процесу кроз реализацију различитих типова вежби и активности. Притом, захваљујући једноставном корисничком интерфејсу и постојању детаљног упутства, није било потребно много времена за савладавање основа рада и реализације наставног процеса у фонетској учионици.

„Основ успешне комуникације је правилан, тј. нормалан изговор говор” (Стакић, 2021: 110). Имајући у виду важност стицања и развоја вештине слушања и говорења, организација наставе у фонетској учионици подразумевала је спровођење различитих вежби у настави српског као страног језика из области фонетике (са фонологијом): артикулационо-акустичке, акценатске, интонационе, вежбе перцепције гласовног система. Ове вежбе посебно су представљале изазов за оне ученике који су на почетном и средњем течају, како због слабог познавања српског језика тако и због саме комплексности и сложености фонетско-фонолошког система нашег језика (Петровић–Гудурић 2010). Једна од првих активности подразумевала је слушање и понављање различитих гласова српског језика са циљем развоја вештине перцепције (и креирања одговарајуће „слике” гласовног система српског језика): фрикатива, африката (денталних и палаталних) и сонаната – *с, ц, з, ч, ш, ж, џ, р, ћ, л, љ, н, њ* и *ђ*. Реч је о вежбама које потпомажу увежбавању изговора оних фонема које странци тешко изговарају⁸ – *р* (посебно вокално), *ц, ч, ћ, ђ, љ, њ*, али и сонантата (у иницијаном, медијалном и финалном положају речи). Осим наставничког изговора сваког појединачног гласа, коришћено је и више аудио-записа преузетих са платформе Јутјуб, како би се ученици упознали са више различитих и индивидуално одређених говорних реализација,⁹ али и направили одговарајућу дистинкцију

⁸ Видети више у раду *An analysis of phonetic-phonological and orthographic errors when learning Serbian as foreign language* (Sudimac 2020: 112–118).

⁹ „Пожељно би било да буду заступљени и мушки и женски гласови, а ако их има више истоврсних (мушких односно женских), морали би да се довољно разликују по гласовним карактеристикама

међу сугласничким паровима. Пошто су ученици успели да бар приближно тачно изговоре већину гласова српског језика, стечене вештине су примењене за увежбавање изговора вокала и консонаната у контексту разноврсних речи, фраза¹⁰ и реченица (*јогурт, чаша, мачка, соба, џем, ћевапчићи; Извините!, Хвала!, Здраво!; Шта радите?, Како сте?, Колико кошта?*). Следећу фазу рада у фонетској учионици обухватило је коришћење аудио-материјала (из уџбеничког комплета *Реч по реч* Института за стране језике) у функцији озвученог уџбеника. Неретко су наведени аудио-записи коришћени ради решавања задатака у пратећој радној свесци. Осим уџбеничког аудио-материјала, наставник је настојао да организује мултимедијалне часове, чији је циљ стварање интерактивног и аутентичног језичког и друштвено-културног окружења. Како би ученицима пружио довољно језичког инпута за усвајање говорних образаца српског језика, као наставне материјале користио је видео и аудио записе доступне на интернету (и на платформама Јутјуб, Фејсбук, Инстаграм и Тикток). Део наведених записа чинили су, према савету професора Милорада Дешића (2003а), снимљени говори наших познатих личности – писаца и спортиста. Њихова примена је ученицима, захваљујући коришћењу специјализоване опреме, обезбедила пријем говорног сигнала без шума и прекида у комуникацији (који су уобичајени у конвенционалним учионицама),¹¹ али и упознавању са најтананијим говорним модулацијама, усклађеним са интерпретираним садржајем. Коришћење технике посебно је омогућило читање уџбеничких текстова по улогама, њихово снимање, поновно преслушавање и наставникову интервенцију у погледу кориговања неправилног изговора,¹² јер се „акцент учи од самог почетка, истовремено са схватањем значења и првим изговором ријечи, са уочавањем њених морфолошких карактеристика и са добивањем основне представе о њеној употреби у реченици” (Дешић, 1986: 106). Све наведене активности, у условима фонетске учионице, имају и елементе игре, због чега их ученици примају са одобравањем. Том приликом је посебна пажња наставника била усмерена ка артикулационим вежбањима и усвајању одговарајућег тона, темпа, паузе, дисања и јасноће говора странаца. Неретко су организована и инвидиудална (или групна) такмичења у читању текстова, при чему је победник био онај учесник који је направио најмање грешака. Варијацију активности читања по улогама на часовима представљало је симулирање ситуација из свакодневног живота у склопу развоја вештине писања кроз осмишљавање одговарајућих дијалога на задату тему (позивање такси службе, куповина у пекари и/или продавници, наручивање хране и пића, сналажење у простору; разговор

(по интезитету, висини, темпу, боји гласа)” (Дешић, 2003а: 199).

¹⁰ Професор Милорад Дешић (2003а: 201) напомиње да се „талентованијим слушаоцима могу дати и неке наше брзалице – реченице које ваља изговорати више пута, сваки пут све брже”.

¹¹ „Ученицима ће бити отежано да схвате поруку ако постоје сметње (шумови, галама у учионици, спољна бука, неразговетно излагање)” (Вилотијевић, Вилотијевић, 2016: 197).

¹² „Најпре се исправља мјесто акцента, затим квантитет и на крају, кад се доста поодмакне у учењу, интонација” (Дешић, 1986: 106).

за посао, заказивање венчања, временска прогноза и сл.) или коришћење звучних илустрација (грмљавине, хујања ветра, плакања, смејања, кашљања, буке у саобраћају, звука мотора и сл.).¹³

Закључак

Квалитетна настава страних језика на универзитетима у XXI веку претпоставља испуњавање свих услова и захтева у погледу техничко-технолошке опремљености учионица и кабинета. Као посебан захтев у методичкој литератури наводи се потреба заснивања језичких лабораторија, у којима би, захваљујући стручно-техничкој оспособљености наставног кадра, настава била усмерена ка обезбеђивању квалитетних наставних материјала и, самим тим, креирању аутентичног језичког окружења. Њихово покретање зависи, пре свега, од економских могућности факултета/универзитета, али и реалних потреба. Обезбедивши одговарајуће материјалне ресурсе, Филозофски факултет у Нишу је отворио савремену језичку лабораторију са циљем да наставу страних језика на својим филолошким и друштвено-хуманистичким студијским програмима осавремени. Како би рад у језичкој лабораторији био прилагођен потребама наставника и студената свих акредитованих студијских програма, прибављена је најмодернија опрема која омогућава истовремени рад наставника и седамнаесторо ученика (подељених у три неједнаке групе). У њој је, према правилу, посебно издиференцирана опрема за наставнике и опрема за ученике. У опрему за наставнике убрајају се централни уређај (са слушалицама и микрофоном), одговарајући рачунар и пројектор. Опрему за ученике чине аудио-боксови са пратећом контролном јединицом, слушалице и микрофон. Опремом се управља помоћу специјализованог софтвера *eLAB100*, који је у потпуности прилагођен просечном кориснику савремених информационо-комуникационих технологија. Његова примарна функција је да обезбеди мисаоно ангажовање свих ученика, групе ученика или сваког ученика понаособ.

Препознајући важност примене језичке лабораторије у универзитетској наставној пракси, наставници страних језика су је, непосредно након заваничног (и свечаног) отварања, први пут употребили у раду са својим студентима, демонстрирајући њене могућности и дomete. Посебно место је имала у унапређењу квалитета наставе српског као страног језика. Придржавајући се „школских” примера активности рада у језичкој лабораторији, наставник је у њој током два и по месеца на почетном и средњем течају свакодневно реализовао вежбе слушања (и понављања), вежбе изговора, вежбе читања (са различитим варијацијама), игру по улогама и вежбе дискусије. Резултати истраживања (и опсервирања) показали су да ученици показују виши степен мотивисаности

¹³ „Као што се од низа слика може саставити текст, исто тако је могуће од одређеног броја звукова и гласова сачинити цјеловиту причу (изговорену или написану). Довољан је само један примјер: (спикер) *Испричај шта се догодило.* – (звук мотора разних возила: аутомобила, аутобуса, камиона)...” (Дешић, 2003а: 204).

за активно учешће на часовима, што се позитивно одражава на стицање комуникативне, граматичке и лексичке компетенције. Посебну примену у настави српског као страног језика језичка лабораторија проналази у извођењу и реализацији фонолошко-фонетских вежби – изговору фонема које су тешке странцима (*p, ħ, ħ, љ, њ*), консонаната у различитим позицијама у речи, али и артикулационих вежби. Притом, реализација наведених врста вежби подржана је применом (онлајн) мултимедијалних садржаја, чија примена значајно доприноси унапређењу квалитета наставе (српског као) страног језика. На основу свега реченог у овом раду, изражавамо најдубље уверење да ће наставници страних језика у веома кратком временском року спознати и у наставној пракси искористити већину потенцијала које језичка лабораторија са собом носи.

Литература

- Адаму и Мухтар Умар 2018: Adamu, A., Mukhtar Umar, M. (2018). The Roles of the Language Laboratory in Teaching Languages: A Case Study of Bayero University, Kano. *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, 7(6), 29–40.
- Антих 1988: Antich de León, R. (1988). *Metodología de la enseñanza de las lenguas extranjeras*. La Habana: Editorial Pueblo y Educación.
- Бугарски 1984: Bugarski, R. (1984). Pregršt pitanja o srpskohrvatskom kao stranom jeziku. U: P. Vučković (ur.), *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”*, Beograd: Institut za strane jezike, 17–22.
- Вилотијевић, Вилотијевић 2016: Вилотијевић, М., Вилотијевић, Н. (2016). *Модели развијајуће наставе II*. Београд: Учитељски факултет.
- Вукадиновић 1984: Vukadinović, Z. (1984). Program i realizacija nastave srpskohrvatskog jezika kao stranog. U: P. Vučković (ur.), *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”*, Beograd: Institut za strane jezike, 60–67.
- Гачић 1986: Gačić, Z. (1986). Kako poboljšati motivaciju naših polaznika. U: P. Vučković (ur.), *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”*, Beograd: Institut za strane jezike, 141–145.
- Дешић 1986: Dešić, M. (1986). Prozodijski elementi u nastavi srpskohrvatskog jezika kao stranog. U P. Vučković (ur.). *Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog*. Beograd: Institut za strane jezike, 106–108.
- Дешић 2003а: Дешић, М. (2003). Ozvučeni udžbenik srpskog jezika kao stranog. U J. Vučo (prir.), *Udžbenik u nastavi stranih jezika*. Nikšić: Univerzitet Crne Gore, 199–205.
- Дешић 2003б: Дешић, М. (2003). Српски језик као страни данас. У П. Вучковић (ур.), *Педесет година Института за стране језике: 1953–2000*. Београд: Институт за стране језике, 63–67.
- Ђурић 1984: Đurić, O. (1984). Uvodna reč. U: P. Vučković (ur.), *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”*. Beograd: Institut za strane jezike, 5–8.
- Еванс 1970: Evans, L. (1970). The Use of the Language Laboratory for Phonetics at Advanced Levels of English Learning. *Language Learning*, 20, 109–125.

- Ивић 1998: Ивић, П. (1998). *Преглед историје српског језика* (приредио Александар Младеновић). Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижевница Зорана Стојановића.
- Кели 1976: Kelly, L. (1976). *25 Centuries of Language Teaching: 500 BC-1969*. Rowley, MA: Newbury House Publishers.
- Ладо 1964: Lado, R. (1964). *Language Teaching*. New York: McGraw-Hill.
- Маринковић 2010: Маринковић, М. (2010). Српски језик у Османском царству: Пример четворојезичног удбеника за учење страних језика из библиотеке султана Махмуда I. *Славистика*, 14, 280–298.
- Новаковић 2022: Новаковић, А. (2022). *Увод у методiku наставе српског као страног језика*. Ниш: Филозофски факултет.
- Петровић и Гудурић 2010: Петровић, Д., Гудурић, С. (2010). *Фонологија српског језика*. Београд: Институт за српски језик САНУ – Нови Сад: Матица српска – Београд: Београдска књига.
- Радић Бранислављевић, Миловановић 2014: Radić Branislavljević, M., Milovanović, M. (2014). Savremene tehnologije u nastavi stranih jezika. *Sinteza 2014: Uticaj interneta na poslovanje u Srbiji i svetu*, 500–504.
- Риверс 1970: Rivers, W. (1970). *Teaching Foreign-Language Skills*. Chicago: University of Chicago Press.
- Роби 2004: Roby, W. (2004). Technology in the service of foreign language teaching: The case of the language laboratory. In D. Jonassen (ed.), *Handbook of Research on Educational Communications and Technology*, London: Routledge, 523–541.
- Станковић и сар. 2019: Stanković, Z., Osmanović, J., Dimitrijević, M. (2019). Razvoj obrazovne tehnologije i ИКТ групе предмета u visokoškolskom obrazovanju: Predmetna analiza zastupljenosti u Srbiji i okruženju. У: М. Илић и Ј. Шаранац Стаменковић (ур.), *Тематски зборник радова са деветог међународног научног скупа Наука и савремени универзитет 9: Нови правци истраживања у друштвеним и хуманистичким наукама*. Ниш: Филозофски факултет, 297–310.
- Стакић 2021: Stakić, M. (2021). Ortoepija u programima za млађе разреде основне школе. *Inovacije u nastavi – часопис за савремену наставу*, 34(1), 109–122.
- Судимац 2020: Sudimac, N. (2020). An analysis of phonetic-phonological and orthographic errors when learning Serbian as foreign language. *Facta Universitatis, Series: Linguistics and Literature*. Vol 18, No 1. University of Niš, pp. 109-118
- Џиндал 2022: Jindal, N. (2022). Role Of English Language Lab in Shaping and Enhancing the Employability Skills of the Technocrats and Professionals: A Challenge or a Chance. *Journal of Positive School Psychology*, 6(8), 2093–2099.
- Џонстон 1987: Johnston, J. (1987). *Electronic Learning: From Audiotape to Videodisc*. Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum Association.
- Шите 2017: Sihite, J. (2017). *The Role of Language Lab Technique in Learning English as a Second Language*. Medan: Lembaga.

LANGUAGE LABORATORY AT THE FACULTY OF PHILOSOPHY IN NIŠ AND ITS PLACE IN TEACHING SERBIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Aleksandar Novaković, Nina Sudimac

Department of Serbian Studies, Faculty of philosophy, University of Niš, Serbia

Abstract: The subject of this paper is an overview of the functioning of the newly opened language laboratory at the Faculty of Philosophy in Niš. The aim is to point out the basic possibilities of its application in the teaching of Serbian as a foreign language. We used observation method, descriptive method and theoretical analysis method with content analysis technique. The results of the research showed that the language laboratory, according to the level of technical and technological equipment, can be classified as one of the most modern in the Republic of Serbia. It clearly differentiates the roles of teachers and students, and thanks to the application of specialized software, its application is simple and expedient in teaching foreign languages. During the testing period, the language laboratory found a special place in the teaching of Serbian as a foreign language. Adhering to the “school” examples of work activities in the language laboratory, during two and a half months in the elementary and secondary courses, the teacher carried out daily listening exercises (and repetition), pronunciation exercises, reading exercises (with different variations), discussion exercises and a game. by roles.

Keywords: teaching Serbian as a foreign language, language laboratory, phonetics classroom, Faculty of Philosophy in Niš

Primljeno: 9.3.2024.

Prihvaćeno za objavljivanje: 15.04.2024.

